

PALEOLİTİK SANATTA TEKNİK VE STİL I

Paleolitik sanatçılar, çağdaş sanata temel oluşturan çeşitli teknikleri yaratmışlardır. Bu tekniklerin yaratılmasında maddenin cinsinin, doğa şekillerinin, kayaların engebelerinin, insanın düşünce, görüş, anlayış ve kavrayış yeteneğinin katkısı da büyük rol oynamıştır. Bunlar aynı zamanda sanatçının üslûp ve estetik anlayışını da büyük ölçüde etkilemiştir.

Sanatta bir tekniğin uygulanmasında özellikle maddenin önemli rolü olmuştur. Sanatçı bazı durumlarda uygulayacağı tekniğe göre maddeyi seçme yoluna gitmiştir. Örneğin geometrik motifler, taş gibi çok sert maddeler üzerine istenildiği gibi işlenemediğinden, Paleolitik insan geometrik motiflerin yapımında genellikle kemik, boynuz gibi maddeleri tercih etmiştir.

Sanatçı bazı durumlarda da kullanacağı hammaddenin cinsine uygun bir tekniği arar, dener ve bulur. Örneğin duvar sanatında kayanın kalitesine göre değişik teknikler doğmaktadır. Bazı kaya duvarların engebeleri alçak kabartma tekniğine uygundur ve sanatçıya belli bir süjeyi anımsatır. Böyle bir yüzeyde alçak kabartma tekniğinin uygulanması olağandır. Bazı mağaraların duvarları o denli düz ve serttir ki alçak kabartma tekniğine elverişli değildir. Sanatçı bu yüzeyde kazıma resim ya da boyalı resim çalışma zorunluğunu duyacaktır. Yine çakıl taşı gibi sert parçalar da genellikle kazıma resim tekniğine uygun nesnelere sahiptir.

Paleolitik sanat, yapılış şekilleri bakımından üç ana teknik grup içinde toplanmaktadır:

1- Kazıma resim (gravure)

2- Heykeltçilik (sculpture)

- Alçak kabartma (bas-relief)
- Yüksek kabartma (haut-relief)
- Heykeltçik (yontu) (rond-bosse)

3- Boyalı resim (peinture)

- Tek renkli (monochrome)
- Çok renkli (polychrome)

Kazıma resim

Kazıma resim; sıyırma, döğme ve özellikle de az çok derin çizgilerle oluşturulmuş olan tasvirdir. Taş, kemik, boynuz, rengeyiği boynuzu, fildişi, diş gibi taşınabilir objeler üzerine yapıldığı gibi kaya sığınaklarının duvarlarına ve açık havadaki kaya blokları üzerine de yapılırlar.

Kazıma tekniğiyle yapılan eserler, kendilerini farklı formlar altında gösterirler. Bunların en eskileri, mağaraların killenmiş duvarları üzerine sanatçının parmağı ile çizdiği *makarna çizgiler (macaronis)* denilen bazen anlamsız, bazen de bir hayvanı temsil eden motiflerdir. Yine ince, derin, çift çizgili gravürler farklı bir biçimde oluşturulmuşlardır.

Gravür tekniğine sokabileceğimiz döğme tarzı, özellikle Afrika'da Mısır ve Sahra sanatında yaygındır. Franko-Kantabrik sanatın gravürlerinde çizgiler genellikle son derece becerili ve dikkat çekici bir biçimde nettir. Hiçbir rötuş ya da yanlış darbe yoktur. Bu tür gravürlerde tüyler dahi ince çizgilerle belirtilmiştir. Örneğin Lortet mağarasında bulunmuş ve rengeyiği boynuzu üzerine kazınmış olan rengeyiği ve somon balığı tasvirleri bu tür mükemmel eserler arasındadır.

Heykelcilik

Heykelcilik, birden fazla boyutu olan eserlerin yapımcılığıdır. Tasvirler oyma ya da yontma yoluyla gerçekleştirilirler. Alçak kabartma, yüksek kabartma ve heykelcik olmak üzere üç grupta toplanır.

Alçak kabartma

Kabartıların çok yüksek olmadığı eser grubudur. Alçak kabartmalar kaya sığınaklarının duvarlarına ya da açık havadaki kaya blokları üzerine yapılmışlardır. Çoğunlukla gebe kadınlar tasvir edilmiştir.

Bunların en güzel örneklerinden biri, Fransa'da Laussel (Dordogne)'de bulunmuş olan "eli boynuzlu kadın" alçak kabartmasıdır. Kalker bir blok üzerine oyulmuş olan, 45 cm. boyundaki bu çıplak kadın, Yontma Taş Çağı plâstik röliefinin taş yontuculuğu açısından bilinen en güzel örneklerinden biridir. Sağ elinde, omuz hizasında, bir boynuz tutmaktadır. Sol el karın üzerindedir. Yüz boynuza dönük ve yuvarlaktır, ayrıntılar işlenmemiştir. Saçlar

belirgin olup, omuz üzerine düz bir şekilde inmektedir. Baş hariç bütün vücut kırmızıya boyanmıştır.

Paleolitik insanın sihirsel anlayışında kırmızı aşı boyası, deniz kabuğu ve boynuz gibi maddelerin yaşam verici, ölüyü canlandırıcı bir kuvveti vardır. Boynuzun ayrıca sosyal statünün bir simgesi olduğu da yorumlar arasındadır

Yüksek kabartma

İşlenen figüre üç yönlü bir boyut kazandıracak oranda derin oymalarla yapılmış olan eserlerdir. Bazı durumlarda heykelciklere yakın bir form gösterirler. Bu durumda eser, kullanılan yüzeye ya da nesneye yapıştırılmış izlenimini vermektedir. Bunun en güzel örneği, Mas d'Azil mağarasında (Fransa-Ariège) bulunmuştur. Burada bir yaban horozu, ayaklarıyla bir savurganın baş kısmını kavramıştır. Heykeltraş, gerçekleştirdiği eserde hayvanın şekliyle objenin şeklini başarıyla birbirine uydurmuştur. Paleolitik sanatta alçak kabartmaların daha yaygın olduğu görülmektedir.

Heykelcik (Yontu)

Tamamen yontularak dört boyutlu tasvir haline getirilmiş olan eserdir. Bunlar adından da anlaşılacağı gibi, minik heykellerdir. Boyları ortalama 3,5 cm. ile 22,5 cm. arasında değişmektedir. Bu eserlerin yapımında taş, kemik, boynuz, rengeyiği boynuzu gibi maddeler kullanılmıştır.

Bu dönemde henüz pişmiş topraktan yapılmış heykelcikler yoktur. Paleolitik'te heykelcikler daha çok kadın tasvirleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. 1909 yılında Aşağı Avusturya'da Willendorf'ta bulunan ve "Willendorf Venüsü" olarak adlandırılmış olan kadın heykelciği bu kategorideki en ünlü eserdir. 11 cm. boyunda olup kalkerden yontulmuştur. Göğüsler, karın, kalça ve baldırlar son derece gelişkin olup, yağlı bir görünüm sergilemektedir. Cılız olan kollar, göğüs üzerine yaslanmıştır. Kolların üzerindeki bir dizi nokta, bileziği andırmaktadır. Hafifçe öne doğru eğik olan başta saç, böğürtleni anımsatmaktadır. Venüsün başındaki bu görünüm, kıvrık bir saçı betimler görünmektedir. Bu çıplak venüsün yontulduğu süngerimsi kalkerde kırmızı aşı boyasının izleri son derece açık bir biçimde görülmektedir.

Boyalı resim

Derinliği olmayan tek boyutlu eserdir. Boyalı resimler, kayasığınaklarının duvarlarına ve açık havadaki kaya blokları üzerine yapılmışlardır. Tek bir renk ile yapıldıklarında *tek*

renkli, birden fazla renk kullanıldığı zaman ise *çok renkli* resimlerdir. Figürü yalnızca boyalı konturla belirtmek; içini tamamen boya ile doldurmak; renkle doldurulan yüzeylerde birden fazla renk kullanmak; içi daha önce renklendirilmiş figürü siyah gibi koyu bir renk ile çevrelemek ya da içini noktalarla bezemek paleolitik sanatta saptanabilen bazı boyama şekilleridir.

YARARLANILAN KAYNAK

Yalçınkaya, I., (1979), Taş Devirleri Sanatında Teknik ve Stil, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi XXIX:67-82. Ankara